

AL SERVEI DE LA NARRACIÓ

Emma Bosch
Universitat de Barcelona

Els àlbums són llibres narratius on la imatge és necessària, essencial, imprescindible, elemental, fonamental, primordial... per explicar la història. A més a més de la imatge, tots els elements que conformen el llibre (tipus de paper, encuadernació, intervencions en les pàgines...) poden estar al servei de la narració. En aquest article explorarem com aquests elements poden tenir un paper significatiu i inclús rellevant en les històries i ho il·lustrarem amb alguns títols.*

Les formes haurien d'ajudar a narrar?

Generalment els llibres són rectangulars. Sortir-se dels formats estàndard encareix la producció, però l'esforç és merescut si els formats no habituals aporten un plus a la narració. **Apaisats:** un format on la base és més ampla que l'altura pot convertir-se, en obrir el llibre, en un llarguíssim escenari molt apropiat per explicar viatges o, per exemple, les persecucions de la trilogia d'aventures d'una guineu i una gallina de Béatrice Rodriguez. **Verticals:** un llibre de format

molt allargat permet a una sèrie de personatges fer una altíssima torre «humana» a *El pastís és tan amunt* (Straßer, 2015), o, ben al contrari, ajuda a crear un pou mooolt profund del qual és difícil sortir-se'n, com a *Xap!* (Corentin, 2000). **Rodons:** al mercat es poden trobar receptaris per fer pizzes, pastissos, creps... en què la forma rodona del llibre s'adapta perfectament al plat. Per aconse-

guir un llibre obert rodó, tancat ha de ser un semicercle, com *Conduir es fàcil* (Pérez, 2012) o *La media naranja* (Ferrándiz, 2009), si no, el llibre «rodó», en ser obert, es converteix en dues rodones, com *Redondo* (Albo i Serrano, 2011). D'aquests tres exemples, només en el primer la forma és «essencial» per transmetre el missatge. **Romboidals:** la forma d'*El llibre esbiaixat* (Newell, 2007; l'edició original és de 1910) és la causa del descens accidentat d'un nen en cotxet. **Trapezoidals:** en canvi, no té cap significació narrativa la forma de trapezi d'*Un estel en la foscor* (Ginesta i Luciani, 2017). **Altres formes encunyades:** tampoc aporten gaire a la història els encunys dels llibres *Mari Pili en biscuter*, *Perico el barrendero* i altres títols de Ferrándiz amb la forma de la silueta dels protagonistes. La forma d'esprai de *Mosquito* (Degroote, 2009) tampoc no és essencial, però és significativa, ja que explica les molèsties que pateix el protagonista quan l'ataca un mosquit. La tipografia, els textos i les imatges de la coberta imiten a la perfecció el disseny d'aquests productes insecticides.

La mida hauria d'importar

Una característica dels llibres il·lustrats i àlbums és la varietat de les seves dimensions. Moltes obres s'editen fora de col·lecció o en col·leccions sense una mida predeterminada. Per això, les dimensions de les imatges solen adequar-se a les necessitats expressives dels autors. No hem d'oblidar que la mida d'una imatge determina la relació entre l'espectador i l'obra. **Molt petit:** les imatges petites produeixen una relació de

Histoire d'une petite souris qui était enfermée dans un livre (Gallimard Jeunesse).

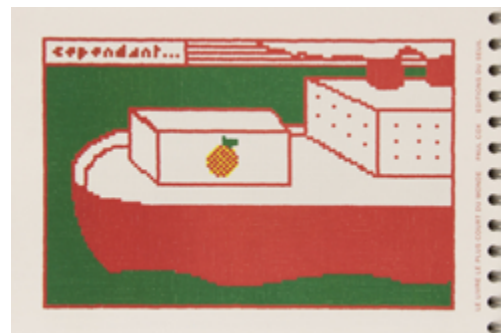
... proximitat, de possessió. Un exemple de llibre petit molt encertat és *Histoire d'une petite souris qui était enfermée dans un livre* (Felix, 1980), on un ratolí queda atrapat en una pàgina doble. Les reduïdes dimensions del llibre potencien la sensació de claustrofòbia i d'angoixa del protagonista. **Molt gran:** els llibres de grans dimensions permeten que els espectadors s'endinsin en les imatges. Ben diferent és l'experiència de llegir *Window* (Baker, 2002) quan la pàgina doble fa 45,5 × 60 centímetres que en l'edició en què només fa 28 × 37 centímetres. La sensació d'estar davant d'un paisatge real només la dona el gran format. **Mides i mides:** molts llibres joc de cerca i els àlbums corals que narren múltiples històries solen tenir uns 30 centímetres d'alt, dimensions molt adequades per a la profusió de personatges i detalls que ofereixen. Per exemple, els llibres de la sèrie sobre les estacions de Rotraut Susanne Berner fan uns 34 centímetres d'alt. A vegades, els interessos comercials s'anteposen als criteris expressius o narratius; així, algunes editorials publiquen diferents formats d'una obra per augmentar les vendes. Si seguim amb l'exemple citat abans, la sèrie de Berner s'ha imprès també per parelles en acordió i en una mida molt més petita, tan sols 17 centímetres d'alt. Aquests minilibres dificulten la lectura de les imatges.

Enquadrernacions amb sentit

Hi ha molts tipus de relligats: cartoné, rústica, *french door*, acordió, espiral, grapes, cosits, lligats, i fins i tot hi ha llibres que es comercialitzen en quadernets solts. El tipus d'enquadrernació també pot ser significatiu o estar al servei de la narració. Vegem-ne alguns exemples.

Desplegable, acordió o leporello: aquest tipus d'enquadrernació permet que el lector visualitzi les pàgines de dues en dues, que desplegui l'acordió a discreció o l'obri completament per apreciar la vista panoràmica. *Desplegables significatius:* hi ha un doble plaer a recórrer primer a poc a poc les parts d'un riu i després contemplar-lo en la seva immensitat, com passa a *El río* (Maekawa, 1991), o a anar coneixent com el veïnat fa córrer una notícia de boca a orella i veure després tota l'evolució en una sola imatge, com a *La Ruineur de Venise* (Albertine i Zullo, 2010). Hi ha autors que utilitzen l'acordió de forma molt intel·ligent. Per exemple, en una de les cares del desplegable de *Lola: tooodo un día en el zoo* (Imapla, 2012) es narra el pas-

seig d'una mare i la seva filla pel zoològic i s'acaba al dormitori de la nena. Allà, una porta serà l'entrada a un altre passeig nocturn que es desenvoluparà a l'altra cara de l'acordió. *Desplegables innecessaris:* però hi ha obres que utilitzen aquest format sense treure-li tot el suc, ja que estan estructurades en unitats de pàgines dobles, i quan es despleguen la panoràmica que resulta no aporta res. Un exemple seria *L'altalena* (Mari, 2008), on la sobrecoberta que protegeix l'acordió no permet desplegar el llibre. Un altre exemple el trobem a *Diapason* (Devernay, 2011), en què la imatge panoràmica desplegada no sembla dissenyada per apreciar-la com una unitat. Potser per això les edicions en anglès, *The conductor* (2011), i en castellà, *Diapason* (2012), es comercialitzen en format còdex en cartoné. *I si fossin desplegables?:* el format d'acordió és idoni per poder apreciar la feina de l'il·lustrador quan ha creat una sola imatge per construir tot un llibre. Obres com *OVNI* (Trondheim i Parme, 2006) guanyarien espectacularitat si s'editessin en aquest format!

Cependant (Seuil Jeunesse).

French door: sistema d'enquadrernació que consisteix a unir dos volums per la coberta posterior. És el format ideal per a *Reflejo* (Baker, 2011), ja que permet múltiples lectures: les històries de les dues famílies protagonistes es poden llegir de forma independent o alternada, i així es poden apreciar les similituds i diferències entre Orient i Occident.

Espiral: aquest tipus d'enquadrernació és molt comuna en els llibres joc de combinació d'imatges. Pocs són els àlbums que l'utilitzen. Entre ells, destaquem *Cependant* (Cox, 2002), que explica tot el que pot passar al món en un sol instant. En totes les pàgines hi trobem el títol, l'autor i l'editorial. D'aquesta manera es converteix en una autèntica història circular, ja que qualsevol pàgina pot ser la primera.

En referència a aquesta obra, voldríem comentar que és una llàstima que les necessitats pràctiques de catalogació i conservació dels llibres a les biblioteques obstaculitzin la recepció lectora. Ens referim al fet de posar una funda de protecció per poder aplicar el teixell, que anul·la la possibilitat de llegir el llibre com l'autor el va dissenyar.

Un altre exemple enquadrnat amb espiral seria *The Cake Book* (Ramel, 1988), que, com bé indica el títol, és una recepta per fer un pastís. En aquest cas, l'espiral té una raó pràctica, ja que permet enquadrnar fulls de diferents materials. *Els espiralem?*: com el llibre de Cox, *Mangia che ti mangio* (Mari, 2010) va ser creat originàriament amb espiral. Així, els lectors podien començar a llegir per qualsevol pàgina, fent «real» la lectura del cicle infinit. Editat en cartoné, però, perd aquesta qualitat. I publicar-lo junt amb *L'uovo e la gallina* (Mari, 2004), un altre llibre circular, com s'ha fet amb el títol *Historias sin fin* (Mari, 2006), és imperdonable.

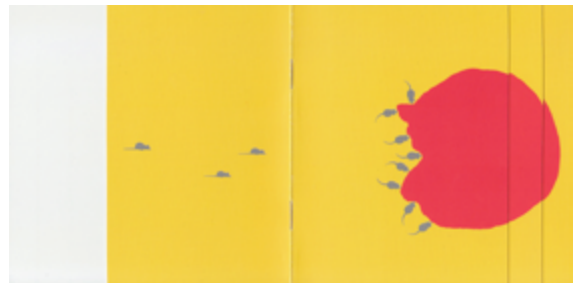
El paper del paper

Hi ha molts tipus de papers per imprimir llibres (òfset, estucat, verjurat, vegetal, acetat...). **Bons i mals papers:** el paper de *La fuga* (Blanchet, 2007) és un exemple d'una fantàstica selecció de paper. L'autor narra la història d'un vell pianista de jazz que repassa la seva vida amb melangia. Les il·lustracions, fetes amb un programa informàtic vectorial, adquireixen calidesa gràcies a la impressió del vermell i el marro en un paper rústic de color crema. Aquests elements impregnen el llibre d'una estètica retro que recorda els temps del jazz i el swing dels anys quaranta i els vells discs de 78 rpm. Hem de lamentar, però, la reimpressió en paper blanc l'any 2011. No entenem aquesta decisió editorial, que afecta greument la recepció de la història. **Bons vegetals:** hi ha molts llibres que utilitzen la semitransparència del paper vegetal amb finalitat narrativa. En destaquem *El extraordinario viaje de Prudence* (Gastaut, 2011), on el

paper vegetal s'ha usat per narrar l'aventura subaquàtica de la protagonista afegint-hi la dimensió de profunditat en les imatges, i *La caja azul / El bastón azul* (Chmielewska, 2009), en què els fulls de paper vegetal serveixen per connectar les dues històries. La superposició de papers vegetals també permet mostrar i amagar les imatges a *Un bosc ple de boira* (Sharratt, 2008) i *¡Descúbrelo!* (Komagata, 2007).

I encara més elements al servei de la narració

L'espai que tenim s'acaba i només hem tractat la forma, la mida, el tipus d'enquadrnació i el paper. Ens faltaria parlar del disseny i la manipulació de les pàgines, però només citarem uns bons exemples d'intervencions significatives de **pàgines de diferents mides**, com *Cat & Rats*, un dels llibrets de *Friends in Nature* (Komagata, 1992); **pàgines seccionades**, com *Unser Haus!* (Von Stemm, 2005); **pàgines que es despleguen**, com *¡Te voy a comer!* (Baruzzi, 2017); amb **encunys essencials**, com el forat que es mou de lloc a *El agujero* (Torseter, 2014) o les formes que vesteixen i desvesteixen els personatges de *Superniño* (Escoffier i Maudet, 2015); **tàctils**, com *El llibre negre dels colors* (Cottin i Faría, 2008); **pàgines interactives** que incorporen llengüetes, solapes, pestanyes, rodes i altres mecanismes que el lector ha de manipular perquè les imatges apareguin, es

Cat & Rats
(One Stroke).

transformin o s'aixequin, com les llengüetes de *Hi ha un gos en aquest llibre?* (Schwarz, 2015), o **llibres pop-up**, com *Popville* (Boisrobert i Rigaud, 2009), i d'altres que usen esplèndidament **tots aquests recursos**, com *La casa de la Mei* (Root i Durand, 2005).

I encara hauríem de parlar d'altres elements que també poden estar al servei de la narració, com el **plec** de *D'aquí no passa ningú* (Minhós i Carvalho, 2017); el **contenedor** de *L'última carta* (Papathéo- ...

- ... doulou i Samartzi, 2016); els **filtres**, com les ulleres 3D del còmic *El curioso Jim* (Picard, 2013), l'acetat ratllat de la sèrie *Pijamarama* (Leblond i Bertrand, 2012-2017) i altres **objectes** com, per exemple, les boles de paper d'*Artefactes* (Portillo i Puchol, 2003).

Cada un d'aquests aspectes mereixeria un article per a ell sol! Així que per acabar voldríem destacar un àlbum excel·lent on totes les parts estan al servei de la narració. Es tracta de *Korokoro* (Vast, 2009), en què tot –faixa, contenidor, gramatge del paper, enquadernació en acordió, nombre de tintes...–, tot aporta significació a aquesta narració sense paraules que mai deixaré de recomanar.

Per ser un bon àlbum, *no cal que tot estigui al servei de la narració*. Només la imatge! Però analitzar si els elements són significatius, essencials o prescindibles és una mirada que hauríem de fer tots quan llegim llibres il·lustrats i àlbums. ●

* Vull agrair les recomanacions d'Amàlia Ramoneda (Rosa Sensat) i d'Anna Herráez (SDLIJ).

Referències bibliogràfiques

- ALBERTINE; ZULLO, Germano. *La Rumeur de Venise*. Ginebra: La Joie de Lire, 2010.
- ALBO, Pablo; SERRANO, Lucía. *Redondo*. Barcelona: Thule, 2011.
- BAKER, Jeannie. *Window*. London: Walker Books, 2002.
- . *Reflejo*. Barcelona: Intermón Oxfam, 2011.
- BARUZZI, Agnese. *¡Te voy a comer!*. Barcelona: Vicens Vives Kids, 2017.
- BERNER, Rotraut Susanne. *El libro del invierno*. Madrid: Anaya, 2004.
- . *El libro de la primavera*. Madrid: Anaya, 2005.
- . *El libro del verano*. Madrid: Anaya, 2006.
- . *El libro del otoño*. Madrid: Anaya, 2007.
- . *Sommer & Herbst Wimmelspaß*. Hildesheim: Gerstenberg, 2013.
- . *Winter & Frühling Wimmelspaß*. Hildesheim: Gerstenberg, 2005, 2013.
- BLANCHET, Pascal. *La fuga*. [S. l.]: Barbara Fiore Editora, 2007, 2011.
- BOISROBERT, Anouk; RIGAUD, Louis. *Popville*. Madrid: Kókinos, 2009.
- CHMIELEWSKA, Iwona. *La caja azul / El bastón azul*. Ciutat de Mèxic: Océano Travesía, 2009.

- CORENTIN, Philippe. *Xap!*. Barcelona: Corimbo, 2000.
- COTTIN, Menena; FARÍA, Rosana. *El libro negro dels colors*. Barcelona: Libros del Zorro Rojo, 2008.
- COX, Paul. *Cependant*. París: Seuil Jeunesse, 2002.
- DEGROOTE, Hélène. *Moskito*. París: L'atelier du poisson soluble, 2009.
- DEVERNAY, Laëtitia. *Diapason*. Ginebra: La Joie de Lire, 2011.
- . *The conductor*. San Francisco: Chronicle Books, 2011.
- . *Diapason*. Ciutat de Mèxic/Barcelona: Océano Travesía, 2012.
- ESCOFFIER, Michaël; MAUDET, Matthieu. *Superniño*. Madrid: Kókinos, 2015.
- FELIX, Monique. *Histoire d'une petite souris qui était enfermée dans un livre*. París: Gallimard Jeunesse, 1980.
- FERRÁNDIZ, Elena. *La media naranja*. Barcelona: Thule, 2009.
- GASTAUT, Charlotte. *El extraordinario viaje de Prudence*. Madrid: SM, 2011.
- GINESTA, Montse; LUCIANI, Rebeca. *Un estel en la foscor*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2017.
- IMAPLA. *Lola: tooodo un día en el zoo*. Ciutat de Mèxic/Barcelona: Océano Travesía, 2012.
- LEBLOND, Michaël; BERTRAND, Frédérique. *Pijamarama*. Pontevedra: Kalandraka, 2012-2017.
- KOMAGATA, Katsumi. *¡Descúbrelo!*. Guadalajara: Petra Ediciones, 2007.
- . *Cat & Rats. A: Friends in Nature. Fun for Children*. Tòquio: One Stroke, 1992. (Little Eyes; 8)
- MAEKAWA, Kazuo. *El río*. Barcelona: Ediciones B, 1991.
- MARI, Enzo. *L'altalena*. Màntua: Edizioni Corraini, 2008. [La primera edició és de 1961]
- MARI, Iela. *Mangia che ti mangio*. Milà: Babalibri, 2010. [La primera edició és de 1980]
- MARI, Iela; MARI, Enzo. *L'uovo e la gallina*. Milà: Babalibri, 2004. [La primera edició és de 1969]
- . *Historias sin fin*. Madrid: Anaya, 2006. (Sopa de Libros; 20)
- MINHÓS MARTINS, Isabel; CARVALHO, Bernardo. *D'aquí no passa ningú!*. Barcelona: Takataka, 2017.
- NEWELL, Peter. *El llibre esbiaixat*. Barcelona: Thule, 2007.
- PAPATHEODOULOU, Antonis; SAMARTZI, Iris. *L'última carta*. Pontevedra: Kalandraka, 2016.
- PÉREZ, Fernando. *Conducir es fácil*. Barcelona: A Buen Paso, 2012.
- PICARD, Matthias. *El curioso Jim*. Madrid: Sexto Piso, 2013.
- PORTILLO, Juan Antonio; PUCHOL, Carmen. *Artefactes*. Pontevedra: Kalandraka, 2003.
- RAMEL, Charlotte. *The Cake Book*. Estocolm: Sprall, 1988.
- RODRIGUEZ, Béatrice. *Ladrón de gallinas*. Madrid: Libros del Zorro Rojo, 2009.
- . *La revancha del gallo*. Barcelona/Madrid: Libros del Zorro Rojo, 2011.
- . *Un día de pesca*. Barcelona/Madrid: Libros del Zorro Rojo, 2011.
- ROOT, Phyllis; DURAND, Marion. *La casa de la Mei*. Barcelona: Baula, 2005.
- SCHWARZ, Viviane. *Hi ha un gos en aquest llibre?*. Santander: Milrazones, 2015.
- SHARRATT, Nick. *Un bosc ple de boira*. Barcelona: Cruïlla, 2008.
- STRABER, Susanne. *El pastís és tan amunt*. Barcelona: Editorial Joventut, 2015.
- TORSETER, Øyvind. *El agujero*. Albolote: Barbara Fiore Editora, 2014.
- TRONDHEIM, Lewis; PARME, Fabrice. *OVNI*. Barcelona: Glénat, 2006.
- VAST, Emilie. *Korokoro*. Albolote: Barbara Fiore Editora, 2009.
- VON STEMM, Antje. *Unser Haus!*. Munic: cbj Verlag, Random House, 2005.